

Replik

AF

KNUD J.V. JESPERSEN

Tidsskriftets redaktion har venligt givet mig mulighed for at kommentere Peter Edelbergs indlæg. Denne mulighed benytter jeg mig gerne af, idet jeg finder, at flere af indlæggets udsagn og tolkninger vedrørende mig og mit arbejde virker vildledende eller er direkte misvisende.

Så vidt jeg forstår, udspringer indlægget af Edelbergs specialeafhandling, hvori han ved at udnytte de nyligt frigivne *personal files* i SOE-arkivet var i stand til at føje nye nuancer til den eksisterende viden om et antal af de faldskærmsfolk, som SOE udsendte til Danmark. De derigennem opnåede indsigter er vel det egentlige grundlag for nærværende forsøg på i bredere forstand at gøre op med arven efter Hæstrup, hvilket er prisværdigt. I mine øjne knap så prisværdigt er det, at han i denne forbindelse nærmest lader mig fremstå som en ureflekteret Hæstrup-epigon, der ukritisk reproducerer »den politiske og nationale tendens i Hæstrups værker«, som det hedder.

Uanset at jeg i lighed med mange andre besættelsestidshistorikere nærer den dybeste respekt for Hæstrup og fortsat beundrer hans enestående pionerindsats – som for mig at se er en del mere nuanceret, end Edelbergs noget firkantede fremstilling lader forstå – er ovenstående en karakteristik, som jeg slet ikke kan vedkende mig. Den bygger på en (bevidst?) selektiv læsning af en mindre del af mit samlede arbejde om SOE og den danske modstandskamp samt kraftige overfortolkninger af udvalgte passager deri.

Når nu Edelberg føler sig kaldet til at fælde dom over mit samlede projekt, er det mig ganske uforståeligt, at han ikke også har inddraget mit bind 2 om tiden 1943-45 i sin læsning, men udelukkende koncentrerer sig om bind 1 af det samlede korpus, som bind 1 og 2 udgør. Bind 1 handler først og fremmest om den vanskelige tilløbsfase i de første besættelsesår, hvor den aktive modstand var ubetydelig, og hvor SOE –

oftest med ringe held – indædt kæmpede for at vinde fodfæste i et ikke særlig modstandsindstillet Danmark. Bindet er derfor på mange måder et optaktsbind til bind 2. Havde han tillige inddraget dette, ville han have fået et langt klarere billede af de tolkningsmæssige konsekvenser af værkets bevidst »engelske« synsvinkel. Herunder den systematiske påvisning af briternes glidning fra at tage modstandsbevægelsens parti til mere og mere at alliere sig med samarbejdspolitikkerne. Den samlede dokumentation af, at den britiske ledelse fra først til sidst benyttede SOE som redskab til at fremme egne kort- og langsigtede interesser på dansk grund og først i anden række tog hensyn til nationale danske modstandssynspunkter og danske statsinteresser, ligger efter min opfattelse temmelig langt fra de grundopfattelser, der i indlægget tillægges Hæstrup, og repræsenterer dermed en tolkning og en indsigt, som næppe med rimelighed kan siges at falde i tråd med den konservative og nationale tendens, som Edelberg så gerne vil pådutte mig.

Det må ligeledes tilskrives selektiv læsning, at jeg i indlægget bebrejdes for bevidst at nedtone konflikterne inden for modstandsbevægelsen. Store dele af bind 2 handler rent faktisk om disse og Londons ofte mislykkede forsøg på at dæmpe dem (problemerne med Muus, den jyske konflikt, Lippmanns vanskelige placering mellem SOE-ledelsen og den militære del af modstandsbevægelsen, de tilbagevendende interessekonflikter mellem SOE-ledelsen og Frihedsrådet etc.). Indlysende nok har jeg ikke i dette værk om SOE beskæftiget mig meget med den kommunistiske del af modstandsbevægelsen, eftersom denne stort set var uden for Londons rækkevidde. Mit arbejde drejer sig jo om den engelske indflydelse på den danske modstandskamp. Jeg har ikke på noget tidspunkt – hverken i bind 1 eller 2 – foregivet at ville behandle den samlede danske modstandskamp. Ærindet har som nævnt først og fremmest været at forsøge at kortlægge SOEs og briternes rolle deri – så vidt muligt på de præmisser, der dengang forelå for de britiske beslutningstagere.

Edelberg bruger i indlægget en del plads på at forklare læserne, at jeg åbenbart ikke kan bestemme mig for, hvilken rolle SOE egentlig spillede for Augustoprøret, og tager dette som udtryk for min påståede national-konservative tendens. Hele denne diskussion forekommer mig rent ud sagt at være en omgang forfejlet pindehuggeri. Jeg peger ganske rigtigt på, at det engelske sprængstof kan tænkes at have spillet en (fra London utilsigtet) rolle; men til gengæld har jeg – som Edelberg også i forbifarten bemærker – faktisk skrevet en hel artikel om, at oprøret kom på trods af – og netop ikke på grund af – SOEs planer. Hvem er i øvrigt i dag i stand til at udmåle, hvilken præcis vægt man skal

tillægge de forskellige aktører – modstandsbevægelsens forskellige dele, besættelsesmagten, politikerne – for fremkaldelsen af bruddet den 29. august 1943? Når jeg i forbindelse med beskrivelsen af Augustoprøret benytter det engelske udtryk *the spirit of resistance*, er dette helt bevidst. Udtrykket optræder hyppigt i SOE-jargonen, og brugen af det er derfor blot endnu en markering af værkets engelske synsvinkel på den danske modstandskamp.

Afslutningsvis i indlægget oplyses vi om, at Edelberg både hos Hæstrup og mig savner »en kritisk stillingtagen til egne forudsætninger og et kritisk syn på de kilder, man vælger at anvende« og, specielt for mit vedkommende, »en klar kritisk stillingtagen til de forskere, der gik forud.«

Undskyld mig, men må jeg ikke i forbindelse med det første have lov til i al stilfærdighed at henlede opmærksomheden på, at jeg faktisk i indledningen til bind 1 bruger en hel del plads på åbent at beskrive mine egne forudsætninger og at fremlægge de præmisser, hvorpå værket er blevet til. Måske en smule usædvanligt valgte jeg i forordet til bind 1 at delagtiggøre læserne i mit indledende møde med Hæstrup og Lippmann i november 1993 netop for at give disse en reel mulighed for at følge »genesen« til mit arbejde og samtidig så ærligt som muligt at fremlægge det grundlag, som arbejdet blev indledt på. Jeg vil bestride, at mine efterfølgende samtaler med de få tilbageværende modstandsledere, der havde forbindelse med SOE, har bragt mig til at formulere andre konklusioner end dem, som jeg har draget ved kritisk læsning af SOE-akterne, og Edelbergs spidsfindige udlægning af min behandling af Augustoprøret underbygger, som ovenfor påpeget, på ingen måde hans slet skjulte insinuation om, at jeg skulle have lempet mine konklusioner for at tækkes et *old boys network*. Tværtimod er Augustoprøret i min optik netop et udtryk for SOEs manglende evne til at styre begivenhederne i Danmark. Det er mig derfor en gåde, hvorledes en sådan konklusion skulle være egnet til at tækkes et SOE-baseret netværk af modstandsveteraner.

Dernæst den kritiske stillingtagen til forskningen: I et værk, der henvender sig til en forholdsvis bred læserskare, således som mine SOE-bøger gør, er det naturligvis begrænset, hvor megen plads det er rimeligt at benytte på at diskutere med tidligere forskning – og det så meget mindre som Brylids og Warrings store bog om besættelsen som kollektiv erindring var udkommet kort forinden. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at jeg har undladt at overveje og forholde mig til forskningssynspunkterne, og i indledningen til bind 1 findes der faktisk en ca. 10 sider lang gennemgang af forskningssituationen – i øvrigt efter

nogenlunde samme skematik, som Edelberg benytter sig af. Dog forfalder jeg ikke dér til at betegne Kirchhoffs og Trommers historiesyn som »kompilatorisk«, hvilket de sikkert meget vil have sig betakket for. Men det må jo blive et anliggende mellem dem og Edelberg.

Indlægget afrundes med den selvfølgelige forudsigelse, at SOEs historie med tiden vil blive genstand for nye fortolkninger – måske endda ende i et samleværk om terrorisme. Selv har Edelberg allerede ydet sin skærv, bl.a. ved at inddrage de personfiler, som var utilgængelige, da jeg foretog mine arkivstudier. Det er glimrende, og forhåbentlig kan vi vente os yderligere bidrag fra hans hånd. Blot må man håbe, at han i sit fremtidige arbejde vil læse sine kilder knap så selektivt og fordomsfuldt, som han tilsyneladende har læst mit arbejde om SOE. Det kommer der nemlig ikke ny indsigt ud af, men skæve tolkninger og falske domme. Og dem kan vi ikke bruge til noget.